

УДК 636.2.085.52.087.7

Гноєвий І.В., д.с.-г.н., доцент, ст.н.сп. © (igor1810-1965-5555@rambler.ru)

Харківська державна зооветеринарна академія

ВЕГЕТАТИВНА МАСА СОЇ ЯК ДЖЕРЕЛО БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ РЕЧОВИН

Досліджено вміст ряду біологічно активних речовин фенольної природи, зокрема, ізофлавоноїдів, у соєвому шроті, вегетативній масі за фазами вегетації 8 найбільш поширених в Україні сортів сої.

Ключові слова. Біологічно активні речовини, флавоноїди, ізофлавоноїди, соєвий шрот, соя.

У науковій літературі неодноразово повідомлялось, що вегетативна маса з сої відзначається високою біологічною цінністю, а силос з зеленої маси кукурудзи і сої стимулює жирномолочність корів [1, 5, 6]. Це пояснювали високим вмістом в сої білка, незамінних жирних кислот та не ідентифікованих речовин, що утворюються в ранні фази вегетації цієї культури [4].

У попередніх наших роботах було зроблено припущення, що підвищення жирномолочності корів є наслідком впливу споживання ряду біологічно активних речовин (БАР) фенольної природи, що містяться у вегетативній масі сої, зокрема флавоноїдів, ізофлавоноїдів (ізофлавонів), які мають вітамінну, антиоксидантну, анаболічну та інші види активності [1, 2, 3].

Метою цієї роботи було визначення вмісту ряду БАР у вегетативній масі різних сортів сої за фазами її вегетації.

Методика роботи. Сою різних сортів вирощували на дослідному полі Інституту рослинництва НААНУ. Її вегетативну масу скошували у фази цвітіння, на початку наливу зерна та повного наливу зерна. Дослідження хімічного складу одержаних зразків зеленої маси в обсязі зоохімічного аналізу проводили в аналітичній лабораторії Інституту тваринництва НААНУ за прийнятими методиками досліджень, а БАР – в лабораторії кафедри хімії природних сполук Національного фармацевтичного університету з використанням методів паперової і тонкошарової хроматографії в різних системах розчинників залежно від їх хімічної природи, а також методів спектрофотометричного, емісійно-спектрального, рентгено-флуорисцентного аналізу з застосуванням стандартних зразків і інших фізико-хімічних методів.

Результати досліджень. Було встановлено, що у вегетативній масі сої, крім загальновідомих речовин – білків, амінокислот, вуглеводів та інших містяться більше 70 біологічно активних речовин, перелік основних фенольних сполук наводиться в таблиці 1.

Більшість виділених БАР належить до речовин фенольної природи, зокрема, до таких сполук, як флавоноли (флавоноїди), ізофлавоноли

(ізофлавоноїди), які здатні проявляти вітамінну, анаболічну дію та мають властивості антиоксидантів і речовин, що впливають на відтворювальну та захисну функцію тварин.

Гідроксикоричні кислоти, що входять до групи речовин фенольної природи, також виявляють спазмолітичні та антикоагулянтні властивості. З усіх речовин, що наводяться у таблиці 1, найбільше заслуговують на увагу флавоноїди, ізофлавоноїди і гідроксикоричні кислоти, що належать до сполук фенольної природи.

Таблиця 1

Перелік основних БАР, що виділені з вегетативної маси сої

№ п/п	Речовини	Сумарна формула	Форма активності
1	2	3	3
Флавоноїди			
1	Кемпферол	$C_{15}H_{10}O_6$	Вітаміни групи Р Антиоксиданти
2	Кверцетин	$C_{15}H_{10}O_7$	
3	Астрагалін	$C_{21}H_{20}O_{11}$	
4	Ізокверцитрин	$C_{21}H_{20}O_{12}$	
5	Кемпферол – 3 – 0 генціобіозид	$C_{27}H_{30}O_{16}$	
6	Кверцетин – 3 – 0 генціобіозид	$C_{27}H_{30}O_{17}$	
7	Нікотифлорин	$C_{27}H_{30}O_{15}$	
8	Рутин	$C_{27}H_{30}O_{16}$	
9	Кверцетин – 3-0 софорозид	$C_{27}H_{30}O_{17}$	
Ізофлавоноїди (ізофлавоноїди)			
10	Геністин	$C_{21}H_{20}O_{10}$	Анаболіки Репродуктивна функція
11	Формонетин	$C_{16}H_{12}O_4$	
12	Даїдзеїн	$C_{15}H_{10}O_4$	
13	Геністеїн	$C_{15}H_{10}O_5$	
14	Астрозид	$C_{22}H_{22}O_{10}$	
15	Даїдзин	$C_{21}H_{20}O_9$	
16	Ононін	$C_{22}H_{22}O_9$	
Оксикумарини			
17	Скополетин	$C_{10}H_8O_4$	Спазмолітичні, антикоагулянти (непрямої дії)
18	Умбеліферон	$C_9H_6O_3$	
19	Ескулетин	$C_9H_6O_4$	
Гідроксикоричні кислоти			
20	Хлорогенова	$C_{16}H_{18}O_9$	Протипухлинні Антиоксиданти
21	Неохлорогенова	$C_{16}H_{18}O_9$	
22	Ферулова	$C_9H_8O_4$	
23	p- Кумарова	$C_9H_6O_3 \cdot H_2O$	

Дослідження показали, що вегетативна маса сої відрізняється за вмістом ізофлавоноїдів залежно від сорту і фази вегетації рослин. Найбільша їх кількість є у рослинах сорту Фея, Мрія, Подільська-1. Найменша їх кількість визначена у вегетативній масі сої сорту Східна.

Ми не одержали підтвердження повідомлень про те, що найбільший вміст БАР досягається у фазу цвітіння сої. Що стосується ізофлавоноїдів, то найбільша їх кількість у вегетативній масі сорту Фея накопичується у фазу початку наливу зерна. Кількість цих речовин у вегетативній масі у фазу

цвітіння сої була значно меншою, порівняно з більш пізніми фазами розвитку рослин – початком наливу і повного наливу зерна в усіх сортах, що досліджувалися. Наприклад, підвищення вмісту ізофлавоноїдів у фазу повного наливу зерна, порівняно з фазою цвітіння, у сортів: Фея досягало 1,34 раза, Мрія – 1,31, Подільська-1 – 1,17, Харківська зерно кормова – 1,62, Скеля – 1,97, Горизонт – 1,40, Романтика – 1,57, Східна – 1,14 раза. Проте, і в більш пізнішу фазу стиглості сої – повного наливу зерна кількісний показник цих речовин знаходився, практично, на тому ж рівні, як і у фазу початку наливу зерна. У сої сорту Романтика, взагалі, найвищий вміст ізофлавоноїдів відзначено у фазу повного наливу зерна – 1,6% в сухій речовині, що було більше, порівняно з фазами цвітіння і початку наливу зерна, відповідно, в 1,57 і 1,27 раза.

На сьогодні особливу зацікавленість викликають деякі представники класу біофлавоноїдів, що виявляють, як показали спеціальні дослідження, гормоноподібні, а саме естрогенні властивості, та названі тому фітоестрогенами.

Враховуючи врожайність вегетативної маси і вміст у ній біологічно активних речовин – ізофлавоноїдів беззаперечно перевагу для заготівлі силосу мають такі сорти, як Подільська-1, Фея, Мрія, Скеля.

Дані таблиці 2 свідчать, що сорт сої має суттєве значення на вміст сирого протеїну у вегетативній масі в усі фази розвитку рослин.

Таблиця 2

Вміст сирого протеїну у вегетативній масі сої різних сортів за фазами вегетації рослин (% абс. сухої речовини)

Сорти сої	Фази вегетації		
	цвітіння	початок наливу зерна	повного наливу зерна
Скеля	14,60	18,25	16,65
Подільська-1	24,32	18,02	18,21
Фея	19,21	20,68	18,68
Горизонт	15,31	14,04	15,05
Мрія	19,14	17,52	21,55
Романтика	19,69	20,37	21,09
Східна	17,85	18,50	19,21
Харківська зерно кормова	19,14	19,06	20,87
У середньому	18,66	18,31	18,91

У відході виробництва соєвої олії – шроті містяться, крім білка, флавоноїди (ізофлавоноїди), органічні (фумарова, саліцилова, янтарна) та фенолкарбонів (хлорогенова, неохлорогенова, ферулова) кислоти. Широкий спектр БАР відходів сої зумовлює їх цінність як джерела для одержання лікувально-профілактичних засобів, а також продуктів харчування та кормі для сільськогосподарських тварин, про що свідчать результати фармакологічних досліджень анаболічної активності комплексу БАР, виділеного з соєвого шроту.

Досліди проводили на білих безпородних щурах обох статей масою 180-200 г. Анаболічну активність оцінювали за масою тіла і печінки, а також за вмістом загального білка в головному білоксинтезуючому органі – печінці. Для визначення специфічної анаболічної активності БАР соєвого шроту тварин розділяли на дві групи (по 6 голів), тварини першої групи служили контролем, а щури другої групи одержували з кормом екстракт з соєвого шроту по 500 мг/кг живої маси протягом 10 діб.

Дослідження показали, що кожен щур, який одержував з кормом екстракт з соєвого шроту, збільшив масу тіла на 10 – 30 г (у середньому $18 \pm 1,0$ г), тоді як у тварин контрольної групи приросту маси тіла не спостерігали. Так, за початкової маси тварин 200 г після введення БАР соєвого шроту вона досягла $216 \pm 8,8$ г, маса печінки цих тварин становила $8,0 \pm 0,8$ г, а у контрольних – $6,0 \pm 0,6$ г. Вміст білка у печінці становив $22,0 \pm 0,86$ мг/100 мг, у той час як у контрольних тварин він зменшувався до $17,0 \pm 1,2$ мг/100 мг. Таким чином, ефект за цим показником досягав 29,4 %.

Гостра токсичність вивчена за двох шляхів введення – з кормом і внутрішньочеревно. Дослідження показали, що при застосуванні з кормом БАР соєвого шроту в дозі 10 г/кг живої маси загибелі тварин не спостерігали. При внутрішньочеревному введенні ЛД₅₀ летальна доза склала 7,5 г/кг. Виходячи з одержаних результатів, БАР соєвого шроту відповідно до класифікації К.К. Сидорова належать до практично нетоксичних речовин.

Таким чином, комплекс БАР соєвого шроту виявляє виражену анаболічну активність на моделі білок-енергетичної нестачі. Крім цього, на цій моделі визначилась і значна антиоксидантна дія комплексу БАР соєвого шроту, тобто він здатен призупиняти реакції перекисного окиснення, а також проявляє високий імуностимулюючий ефект.

Одержані результати свідчать про перспективність глибокої переробки зерна сої з виділенням соєвої олії та біологічно активного комплексу. Одержані дані мають як наукове, так і практичне значення для створення біологічно активних добавок і нових лікувально-профілактичних засобів.

Дослідження також показали, що білки сої мають гіпохолестеринемічний ефект, механізм якого поки що не зовсім відомий. З білків сої виділені пептиди з молекулярною масою 0,5-10 кД, які виявляють протипухлинну активність.

Соєва олія також є значним джерелом БАР. Фосфоліпід – лецитин здатний ефективно стримувати цироз печінки. Тритерпени сої виявляють антиоксидантну, антитромбінову й імуностимулюючу активність, а також здатність стимулювати ліпідний обмін. Флавоноїди й ізофлавоноїди регулюють функцію підшлункової залози і відіграють певну роль у відтворенні тварин. Напевно, цим пояснюється висока ефективність згодовування дійним коровам на початку лактації екструдованої повножирової сої або соєвої макухи. При підвищенні у раціоні високопродуктивних корів вмісту жиру на 1 % додатковий синтез у них молока досягав 0,9 кг за добу.

Висновки. 1. Вегетативна маса основних сучасних сортів сої та соєві шроту характеризуються наявністю широкого спектру БАР фенольної природи, що слід

мати на увазі при їх використанні у годівлі тварин. 2. Такі сорти сої, як: Фея, Мрія, Подільська - 1 характеризуються більшим, порівняно з іншими сортами (Харківська зернокармова, Східна, Романтика, Горизонт), вмістом ізофлавоноїдів у вегетативній масі. 3. Вміст ізофлавоноїдів у вегетативній масі залежить від фази вегетації сої, зростаючи із розвитком рослин. 4. З точки зору врожайності вегетативної маси і вмісту в ній БАР перевагу мають сорти сої Фея, Мрія, Скеля при їх скошуванні у фазу повного наливу зерна.

Література

1. Гноєвий І.В. Годівля і відтворення поголів'я сільськогосподарських тварин в Україні : монографія / І.В. Гноєвий. – Х. : Магда LTD, 2006.– 400с.

2. Гноєвий І.В. Повноцінність кормів підвищиться, якщо для силосу використовувати змішану кукурудзяно-соеву рослинну сировину / І.В. Гноєвий // Тваринництво України. – 2006. – № 6.– С. 28–29.

3. Гноєвий І.В. Функція відтворення у корів у зв'язку зі згодовуванням їм кукурудзяно-соевого силосу / І.В. Гноєвий // Науковий вісник Львівської національної академії ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького. – 2005. – Том 7 (№ 2). – Частина 3.– С. 72–75.

4. Кулик М. Ф. Біологічно активні речовини сої – стимулятори синтезу ліпідів молока в організмі корів / Кулик М. Ф., Жмудь О. В., Обертюх Ю. В. // Вісник аграрної науки. – 1999. – Жовтень. – С. 37–38.

5. Біологічно активні речовини силосу з сої як стимулятори жирномолочності корів / [Трішин О. К., Гноєвий В. І., Гноєвий І. В., Кисличенко В. С., Левашова О. Л.] // Вісник аграрної науки. – 2005.– № 11.– С. 40–44.

6. Годівля високопродуктивних корів : [посібник] / В. І. Гноєвий, В. О. Головка, О. К. Трішин, І. В. Гноєвий. – Х. : Прапор, 2009. – 368 с. – (Харківська державна зооветеринарна академія, Інститут тваринництва УААН).

Summary

Gnoevyy I.V., doctor of agr. sc., senior science worker, associate professor

Kharkiv state zooveterinary akademy

BIOLOGICALLY ACTIVE MATTERS IN SOY VEGETATIVE MASS

Maintenance of row of bioactive matters of phenic nature in particular, isoflavonoids is investigational at to soy-bean cakes to vegetative mass of soy in the phases of vegetation of 8 the most widespread sorts of soy in Ukraine.

Key words. *Bioactive matters, flavonoids, isoflavonoids, soy-bean cakes, soy.*

Рецензент – д.с.-г.н., професор Півторак Я.І.